

4. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь / М.Ф. Котляр. - Київ: Альтернатива, 1998. – 336 с.

5. Любашенко В. Київські митрополити Кирило II і Петро Ратенський: історичні паралелі / Вікторія Любашенко // Княжа доба: історія і культура / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Відп. ред. Л.Войтович. - Львів, 2010. - Вип. 3. - С.213-256.

6. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. Т. 1 (до 1353р.) / М. Чубатий. - Рим, Нью-Йорк: Видання Українського Католицького Університету, 1965. – 816 с.

7. Історія православної церкви в Україні: Збірка наукових праць. — Київ: Четверта хвиля, 1997. — 292 с.

8. Костомаров Н.И. Князь Данило Романович Галицький / Н.И. Костомаров //Исторические произведения. Автобиография – Киев: Издательство при Киевском университете, 1990. – 238-261.

9. Грушевський М. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст./ М.С. Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1991. – 541 с.

10. Криворучко О. Проблема «болоховців» у дослідженні історії південних руських земель XIII століття // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 25. Збірник наукових праць.–Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017.–С. 22-25.

11. Криворучко О., Криворучко Ф. Валентин Отамановський про «болоховські самоврядні общини» як особливість суспільного устрою Подільської землі у XIII-XIV ст. //Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXIX Всеукраїнської наукової історико - краєзнавчої конференції 6-7 вересня 2018 р. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2018. – С. 231- 237.

Тетяна Каросва

ПОДІЛЬСЬКІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921): ПРОБЛЕМА КОЛЕКТИВНОЇ БІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано особливості формування біографічного довіднику польських діячів Української революції (1917-1921). Автор наголошує, що будь-який біографічний довідник є не лише інформаційним ресурсом, а й може бути джерельною базою просопографічних студій. Довідник «Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки» (Вінниця, 2019) дозволяє розпочати складання колективної біографії подільських діячів революційної доби, втім його інформаційний потенціал у цій площині обмежений. Характеристиці можливостей та обмежень цього видання й присвячено статтю.

Ключові слова: біографія, історична біографіка, історична просопографія, колективна біографія, Поділля, Українська революція

Сьогодні в Україні реалізовується кілька масштабних біографічних проєктів енциклопедичного характеру, головним серед них є «Український біографічний словник» Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАНУ [1]. Існують також подібні регіональні проєкти, реалізуються біографічні та просопографічні дослідження, складаються персональні та колективні портрети. Певною мірою розвиток української історичної біографіки та просопографії відображає продовжуване видання «Українська біографістика» (17 вип., 1996–2019) [2]. Втім подільських проєктів реалізовано небагато, причому

переважають серед них біографічні довідники. Можна згадати праці Л. В. Баженова про краєзнавців Поділля [3], В. В. Колесник про поляків Вінниччини [4], а також довідники про співробітників різних організацій, проте жодної колективної біографії не складено. У цій публікації спробуємо на основі біографічного довідника «Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки» (Вінниця, 2019) [5], ініційованого факультетом історії, етнології та права Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, розглянути можливості складання колективної біографії подільських діячів Української революції.

Як правило, біографічні студії реалізуються в двох варіантах. Перший – це лінійний часовий життєпис особи (професійне зростання, розвиток світогляду, громадська діяльність тощо) на тлі суспільних подій. Другий – це персональний / парний / колективний портрет, коли не відтворюється загальна канва життя, а акцентуються окремі події чи етапи з розмірним показом життєвого шляху, характеру і психології, світогляду. Колективна біографія у нашому випадку передбачає узагальнену характеристику подолян, які проявили себе діяльністю в українських інституціях революційної доби. Вивчення подібної проблематики дозволить вивчити революційну діяльність, встановити певні її регіональні закономірності; дослідити варіанти соціальної мобільності, зрозуміти мотивацію учасників революційних подій, логіку їхнього приходу в революцію; пояснити розвиток подій, їх динаміку, помилки та прорахунки учасників подій [6, с. 9].

Для складання колективної біографії варто застосувати такі методи: просопографічний (визначення ключових критеріїв побудови колективної біографії діячів, встановлення загальних рис і ознак корпорації, на основі аналізу типових рис корпорації виявлення в її межах груп та підгруп); історико-генетичний (вивчення еволюції соціального життя діячів); історико-порівняльний (зіставлення характерних ознак революційних спільнот різних хронологічних періодів, виявлення специфічних характеристик, зокрема); історико-типологічний (типологізація різних об'єктів дослідження в їх історичному розвитку: уродженці Поділля, військові, цивільні, кооператори тощо); історико-системний (структурний) – структурний аналіз українського руху на Поділлі в контексті структурної еволюції соціальних і політичних інститутів українського суспільства; історико-антропологічний (аналіз ментальності і реконструкція «життєвих світів» подільських діячів) за допомогою вивчення повсякденності, міжособистісних відносин, побутових практик.

Відправною точкою маємо довідник «Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки», який певною мірою узагальнив накопичений на 2019 р. матеріал біографічних студій. Він не вичерпує всієї теми, оскільки, по-перше, горизонт подібних досліджень, враховуючи масштаб події, залишається відкритим; по-друге, дефініція «діяч», яка хоч і не відображена у назві, але розумілася, є достатньо розмитою, тому завжди будуть суперечки щодо того, кого включати або не включати у подібні видання. У контексті нашої проблематики довідник одночасно і вузький, і ширший. Він, з одного боку, подає відомості про діячів, пов'язаних лише з теренами сучасної Вінницької області, залишаючи решту подільських територій поза

увагою, з іншого боку, охоплює загальноукраїнських діячів, які разом з урядом Директорії УНР опинилися на теренах Поділля. Основним критерієм включення постаті до довідника була діяльність в українських інституціях, попри попередні чи пізніші ідеологічні переконання, незалежно від етнічного, релігійного та соціального походження. Відповідно, представників Тимчасового уряду, радянської влади та Білого руху, які проявили себе на Східному Поділлі, не включено свідомо, хоча іноді доволі складно провести межу між захисниками та противниками української ідеї. Хронологічно в довіднику охоплено події з 1917 до 1921 рр.; повстанський рух наступних років не розглянуто. Наш же інтерес зосереджений на уродженцях краю та тих особах, які брали активну участь у різних сферах життя революційної доби на регіональному рівні.

Первинний алфавітний словник довідника містив близько 500 позицій, втім частина з них залишилася поза оприлюдненням через брак відомостей. Усього відображено відомості про 373 особи. Оскільки значна частина політичних і військових подій 1919–1920 рр. відбувалася на території сучасної Вінниччини, то їхня особистісна насиченість змусила укладача обмежитися включенням біографій лише провідних українських державних і військових діячів. За деякими виключеннями, уряди Б. Мартоса, І. Мазепа, С. Остапенка, В. Прокоповича розглядалися на рівні міністрів, особовий склад Армії УНР та Галицької армії – вищого командного складу. Якщо в розлозі довіднику «Провісники волі» (Літин, 2005) [7] про повстанських отаманів Поділля упорядник К. Завальнюк намагався подати якнайширший матеріал, то у згадуваний довідник включено біографії найвідоміших з місцевих повстанців. Для широти представлення сфер революційних перетворень було прийнято рішення включити відомості про армійських капеланів і медичних сестер, митців і діячів культури. Коло місцевих громадських діячів залишається малодослідженим. Хоч архівні документи зберегли їхні прізвища, проте біографічні відомості – скупі, тому подано всю інформацію, яку вдалося на сьогодні віднайти.

Кожна стаття складалася за схемою:

1. Прізвище, ім'я, по батькові; псевдонім (або псевдоніми);
2. Дати і місце народження та смерті;
3. Дефініція, державна приналежність, якщо не українська;
4. Соціальне походження; освіта; основна галузь діяльності, військове звання (на час подій), чин, титул, вчене звання;
5. Характеристика діяльності на теренах сучасної Вінниччини за доби Української революції (1917–1921);
6. Подальша доля;
7. Меморіалізація особи на Вінниччині;
8. Бібліографія та архівні матеріали (до 10 позицій) з наголосом на висвітленні матеріалу про революційну добу на Вінниччині.

Для складання колективної біографії революційних діячів, на наш погляд, можна обрати такі критерії аналізу індивідуумів: місце народження; вік; стать; соціальне, етнічне, конфесійне походження; освіта; сімейний стан; професія; місце служби, участь в громадських і політичних рухах до революції; сфера революційної самореалізації; соціальна мобільність після революції. Водночас варто звернути увагу на загальну динаміку чисельності

діячів та біографічний аналіз у хронологічному розрізі, оскільки на різних етапах в боротьбу втягувалися додаткові сили. Оскільки є краще досліджені постаті, то на основі вивчення формування їх поглядів можливе окреслення основних рис соціального та революційного портрету.

Зовнішні фактори задавали деякі параметри колективної біографії українських діячів революційної доби. Безумовно, тодішньому суспільству притаманна перевага чоловіків. В умовах збройного конфлікту, що почався на тлі Першої світової війни, – це чоловіки молодого та середнього віку, що отримали воєнний досвід на фронті. Сама дефініція «діяч» свідчить про усвідомленість дій: якщо звичайний учасник подій міг опинитися в них випадково, то діяти в українській інституції людина мала усвідомлено, хай як вона уявляла собі «українську справу».

Наявні матеріали довіднику не є вичерпною джерельною базою для написання колективної біографії подільських діячів Української революції, втім деякі орієнтири здатні задати.

Отже, за матеріалами видання, серед 373 осіб за встановленим місцем народження 131 особа – уродженці Поділля. За дефініціями (сферами громадсько-політичної реалізації) представлено такі постаті: громадський (175 осіб), військовий (123), політичний (82), державний (63), релігійний (23) діячі, діячі культури та освіти (26), а також повстанський отаман (26). 121 особа – учасник Першої світової війни, переважно на посадах молодшого командного складу. Серед досліджених осіб є 18 жінок, 18 іноземних підданих.

Найстаршим серед персоналій є Дмитро Маркович (1848–1920). Серед встановлених дат народження постаті за часом розподілилися таким чином: 1850-ті – 7, 1860-ті – 23, 1870-ті – 57, 1880-ті – 118, 1890-ті – 92, 1900-ті – 4. За датою смерті статистика розподілена так: 1920-ті – 25, 1930-ті – 69, 1940-ті – 39, 1950-ті – 27, 1960-ті – 15, 1970-ті – 29, 1980-ті – 12, 1990-ті – 3. Треба зауважити, що, підраховуючи показники за 1920-ті роки, перший – 1920-й – в розрахунок не брався, оскільки продовжувалися військові дії. Серед узагальненого матеріалу увагу привертає значна кількість померлих у 1930-ті роки. Це переважно ті, хто опинився на радянській території і були репресовані. До 1990-х рр. дожили ті, хто опинився за кордоном.

Узагальнюючи навіть наявні неповні відомості, можемо стверджувати, що подільськими діячами були чоловіки у віці до 40 років з фронтним досвідом на посадах молодшого командного досвіду, які реалізовувалися або в громадській, або військовій сфері, тобто намагалися реалізуватися або в будівництві, або в захисті нової держави. За невеличким виключенням, це були українці, які намагалися реалізувати себе у мирному дореволюційному та революційному житті вчителями та кооператорами. Серед тих, хто опинився за кордоном і не мав вищої освіти, простежується намагання її отримати і майже завжди в українських інституціях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Український національний біографічний архів: наук.-інформ. проект : веб-сайт // Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/> (01.02.2020)

2. Українська біографістика : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. Київ, 1996–2019. Вип. 1–17.

3. Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст. Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. Кам'янець-Поділ., 1993. 480 с.

4. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини : біогр. словник. Вінниця : ВМГО Розвиток, 2007. 1008 с.

5. Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки / упоряд. Т. Р. Кароєва, відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2019. 320 с.

6. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : зб. наук. пр. Київ, 2006. Вип. 13. С. 6.–20. URL: http://resource.history.org.ua/publ/sid_2006_13_1_6 (01.02.2020)

7. Завальнюк К. Провісники волі: повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки ХХ ст.). 2-е вид., доп. Літин, 2005.

Наталія Кузьмінець

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДОБИ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛАХ ІСТОРІЇ ПОДІЛЛЯ)

У статті досліджено один із важливих напрямків внутрішньої політики Гетьманської держави Павла Скоропадського у галузі охорони здоров'я. Показано основні заходи уряду у справі реформування медичної сфери в державі, в тому числі і на Поділлі. Охарактеризовано дії уряду в організації і вдосконаленні нормативної бази, організації санаторно-курортної справи, боротьбі з епідеміями, забезпеченням медичними працівниками.

Ключові слова: Українська держава, Поділля, Міністерство народного здоров'я, епідемії, санаторно-курортна справа.

У сучасній історичній науці спостерігається підвищений науковий інтерес до вітчизняної історії. Процеси розбудови сучасної України повертають нас до вивчення минулого, особливо до подій національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. Одним із важливих напрямків досліджень істориків є вивчення діяльності українських національних урядів, зокрема, уряду доби Гетьманату Павла Скоропадського. Вітчизняні історики плідно вивчають освіту, культуру, аграрну політику тощо. Проте часто поза їхньою увагою часто залишається сфера охорони здоров'я. Недостатньо досліджені ці питання у регіональному вимірі. Дослідження медичної сфери дозволяє комплексно підійти до відтворення внутрішньої політики у період Гетьманату.

Метою даної статті є аналіз організації сфери охорони здоров'я гетьманського уряду, виявлення здобутків та прорахунків у проведенні досліджуваного напрямку внутрішньої політики Гетьманату в Україні в цілому, зокрема і на Поділлі

Дана тема привертала увагу сучасних дослідників. Хоча комплексне дослідження проблеми охорони здоров'я залишається актуальним не лише для істориків, а й для сучасної України в умовах реформування медичної галузі. Історіографія охорони здоров'я має обмежене коло робіт [1]. В українській історіографії відсутні комплексні дослідження, присвячені